

YTTRANDE

Datum

Dnr

R 11-2022

1 (3)

Justitieombudsmannen
Katarina PålssonRegeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm**Yttrande över betänkandet En skärpt syn på brott mot journalister och utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner (SOU 2022:2)**

(Ju2022/00396)

JO har beretts tillfälle att lämna synpunkter på det rubricerade betänkandet. Inledningsvis vill jag framhålla att utredningen har utfört ett förtjänstfullt och gediget arbete. De resonemang som förs framstår som mycket väl underbyggda och skälen för och emot de olika förslagen redovisas på ett tydligt sätt. Utifrån de aspekter JO främst har att beakta har jag valt att lämna synpunkter på kapitel 5, 7 och 8. I övriga delar avstår jag alltså från att yttra mig.

Ett förstärkt straffrättsligt skydd för utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner och de som yrkesmässigt bedriver nyhetsförmedling eller annan journalistik (kapitel 5 och 7)

Jag delar helt utredningens uppfattning att samhället har ett starkt intresse av att de yrkesgrupper som omfattas av utredningens förslag kan utföra sitt arbete utan att bli utsatta för brottsliga gärningar eller otillbörlig påverkan. Det intresset gäller i synnerhet beträffande dem som ägnar sig åt nyhetsförmedling eftersom otillbörliga åtgärder som vidtas i syfte att påverka sådan rapportering i sin förlängning innebär ett hot mot den fria åsiktsbildningen, som är en av grundstenarna i en demokrati. Att förekomsten av denna typ av brottslighet blir vanligare är också mycket oroväckande.

Det finns således i och för sig klara skäl för ett särskilt straffrättsligt skydd för vissa grupper. Hur detta bör åstadkommas och hur utformningen av en sådan eventuell ytterligare, och överlappande, reglering bör avgränsas är emellertid förenat med vissa utmaningar. Jag noterar därvid att utredningen till skydd för utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner föreslår att det införs ett nytt brott medan den för att åstadkomma ett skydd för den som bedriver journalistik, och dennes närstående, föreslår en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken. Jag ser vidare att avgränsningen av vad som skulle anses utgöra samhällsnyttiga funktioner, eller vilka utövare som bör inkluderas, inte är självklar.

Det finns, som utredningen också är inne på, anledning framhålla att de flesta handlingar man vill komma åt redan är kriminaliserade och att befintliga bestämmelser i brottsbalken ger ett långtgående straffrättsligt skydd. Dessutom ska domstolen vid bedömningen av straffvärdet för ett enskilt brott beakta bl.a. de avsikter eller motiv som gärningsmannen haft samt den skada eller fara som gärningen inneburit och därutöver, i skärpande riktning, särskilt om den inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Detta framgår av den allmänna bestämmelsen om straffmätning och straffvärdebedömning i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken.

Jag har tidigare framfört synpunkter på att 29 kapitlet brottsbalken används för att åstadkomma straffskärpningar för specifika brottstyper och företeelser, och därvid framhållit att de återkommande ändringarna i brottsbalken enligt min mening påverkar systematiken i den straffrättsliga regleringen på ett sätt som medför risker för rättssäkerheten (se t.ex. mitt yttrande över betänkandet Skärpta straff för brott i kriminella nätverk [SOU 2021:68], JO:s dnr R 117-2021). Dessa synpunkter gör sig i allt väsentligt gällande även i detta sammanhang.

Även om jag alltså har stor förståelse för ambitionen att stärka skyddet för vissa utsatta verksamheter och yrkesgrupper, finns det enligt min mening anledning att överväga förslagen ytterligare. Utöver vad jag tidigare anfört förordar jag att utformningen av den föreslagna regleringen i 17 kap. 7 och 7 a §§ brottsbalken förtydligas, i syfte att närmare precisera vilka som skulle omfattas av ett sådant straffrättsligt skydd.

Översyn av straffbestämmelserna om tjänstefel och brott mot tystnadsplikt (kapitel 8)

Tjänstefel

Utredningen framstår också i denna del som väl genomarbetad och gedigen. Som redogjorts för bygger systemet för ansvarsutkrävande av tjänstemän på flera delar där arbetsrättsliga sanktioner och utkrävande av skadestånd från det allmänna utgör viktiga moment. Möjligheten till straffrättsligt ansvarsutkrävande när det begås felaktigheter utgör ett annat. Som utredningen lyfter fram står tjänstemännen även under tillsyn av bl.a. JO, vars uppdrag syftar till att främja rättssäkerheten och verka för en god förvaltning. För att bibehålla ett högt förtroende för det allmänna behöver samtliga delar upprätthållas, samtidigt som även andra omständigheter så som utredningen påpekar är avgörande för en korrekt och ansvarsfullt bedrivna offentlig verksamhet.

För närvarande pågår inom ramen för en parlamentariskt sammansatt kommitté en översyn av Riksdagens ombudsmän (riksdagsstyrelsen dnr 1191-2019/20). Den avser såväl JO:s konstitutionella ställning som ombudsmännens uppdrag och verksamhet samt rollen som åklagare. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2022. Det kan dock uppmärksammas i detta sammanhang, vilket också görs i det remitterade betänkandet, att JO:s roll som åklagare tidigare var betydligt mer framträdande medan verksamheten i dag i huvudsak bedrivs genom den extraordinära

granskande tillsynen. Som utredningen lyfter fram skulle ett utvidgat tjänstefelsansvar kunna medföra ett minskat utrymme för denna del av JO:s tillsynsverksamhet. Den som står under JO:s tillsyn ska enligt 13 kap. 6 § andra stycket regeringsformen lämna de upplysningar och yttranden som en ombudsman begär och denna skyldighet är förenad med en sanningsplikt. Inte minst detta förhållande medför enligt min mening en särskild möjlighet till fördjupad utredning av ifrågasatta förhållanden liksom mer långtgående och vägledande uttalanden, vilket är ägnat att främja en god förvaltning. Att gå mot ett system med utökade repressiva åtgärder skulle därmed kunna innebära en begränsning av JO:s vägledande funktion. Som utredningen konstaterar finns vidare en risk att en sådan utveckling kan hämma utvecklingen av de verksamheter som JO granskar. Slutligen är de straffrättsliga bestämmelserna om tjänstefel enligt min erfarenhet inte förenade med några uttalade tillämpningssvårigheter.

Sammanfattningsvis instämmer jag i bedömningen att det inte nu bör göras några ändringar i det straffrättsliga tjänstefelsansvaret.

Brott mot tystnadsplikt och grovt brott mot tystnadsplikt

Som lyfts fram i betänkandet kan ett röjande av hemliga uppgifter orsaka stor skada för enskilda och den offentliga verksamheten. Det kan också allvarligt skada allmänhetens förtroende för den offentliga förvaltningen och det är viktigt att brottets allvar speglas i straffskalan. Jag tillstyrker på de skäl utredningen anfört förslaget om straffskärpningar i denna del.

Katarina Pålsson

Ärendet har föredragits av Lovisa Cronstedt. Tf. byråchefen Karl Lorentzon har deltagit i beredningen.